

We described neurotic forms of psychopathology and psychotherapeutic investigation based on the revealed regularities. We focused attention on the need to consider intersubjectivity as system-forming factor. Subject's symptom has a semiotic nature as conversion so other neurotic symptoms. We defined specific features of intersubjectivity and «topography» of the subject, including symptoms of physicality, and forms of activity as a signifier. Violation of motions in the cases of colitis, constipation, diarrhea, enuresis, violation of swallowing, vomiting, shortness of breath and etc. do not occur on anatomic or physiological level. They occur as deregulation of movement control zone. Possibility of conversion functional disorders is a payment for conversion of the anatomical body in the cultural body and its acquisition of semiotic properties.

Key words: intersubjectivity, subject, psychotherapy, unconscious, symptom, psycholinguistics, semiotics, structural psychoanalysis, intentional community, world view.

Отримано: 15.12.2013 р.

УДК 159.923:378

З.М. Мірошник, І.О. Талаш

Побудова професіограми викладача вищої педагогічної школи: рольовий підхід

З. М. Мірошник, І. О. Талаш. Побудова професіограми викладача вищої педагогічної школи: рольовий підхід. Професіограма містить структурований опис особливостей професії викладача вищої школи, відомості про перспективи розвитку професії, професійні функції, знання та вміння; побудована на засадах рольового підходу. Професіограма відображає специфіку науково-педагогічної діяльності, тому психофізіологічні вимоги до особистості викладача та опис професійних умінь систематизовані відповідно до психологічної структури його діяльності, що актуалізуються у рольовій поведінці педагога з домінуванням певної ролі відповідно до ситуації і задач професійної діяльності. Системоутворювальними компонентами професіограми, що забезпечують її цілісність і гнучкість, є рольова компетентність, рольова гнучкість і рольова глибина.

Ключові слова: професіограма, професійні знання, професійні вміння, професійні якості, професійні функції, психологічна структура

діяльності, рольова компетентність, рольова гнучкість, рольова глибина.

З. М. Мирошник, И. А. Талаш. Построение профессиограммы преподавателя высшей педагогической школы: ролевой подход. Профессиограмма содержит структурированное описание особенностей профессии преподавателя высшей школы, сведения о перспективах развития профессии, профессиональные функции, знания и умения; построена на основах ролевого подхода. Профессиограмма отображает специфику научно-педагогической деятельности, поэтому психофизиологические требования к личности преподавателя и описание профессиональных умений систематизированы в соответствии с психологической структурой его деятельности, которые актуализируются в ролевом поведении педагога с доминированием определенной роли в соответствии с ситуацией и задачами профессиональной деятельности. Системоорганизующими компонентами профессиограммы, обеспечивающие ее целостность и гибкость, являются ролевая компетентность, ролевая гибкость и ролевая глубина.

Ключевые слова: профессиограмма, профессиональные знания, профессиональные умения, профессиональные качества, профессиональные функции, психологическая структура деятельности, ролевая компетентность, ролевая гибкость, ролевая глубина.

Постановка проблеми. Інтеграція вищої професійної освіти України в європейський освітній простір за умови збереження, розвитку досягнень і традицій національної вищої школи зумовлює необхідність перегляду вимог до професійної підготовки викладача вищої школи, його професійних якостей, властивостей, розширення професійних функцій. Ці перетворення повинні відбуватися систематично й послідовно, не порушуючи логіки підготовки майбутніх фахівців, яка повинна спиратися на чітко структуровану систему вимог, що відображають специфіку науково-педагогічної діяльності.

У науковій літературі досить ґрунтовно розроблено питання професійної компетентності педагога (К. Абульханова, О. Бодальов, М. Єрмоленко, Л. Заніна, Н. Кузьміна, Т. Леонтьєва, А. Маркова, Н. Меншикова, В. Міжеріков, Л. Мітіна, А. Москаленко, В. Сластьонін, Є. Шиянов та інші), розкрито зміст педагогічної майстерності (А. Барабанщиков, І. Зязюн, В. Куценко, В. Кузовлев та інші), описано професійні знання та вміння викладача (С. Вітвицька, О. Гура, Г. Засобіна, А. Кузьмінський, З. Курлянд, Р. Хмелюк та інші), з'ясовано специфіку професійних комунікативних якостей педагога (А. Деркач, Т. Воропаєв, М. Галагузова, В. Кан-Калик та інші). Структуру соціальних ролей особистості досліджували Г. Андреева, Р. Ассаджіолі,

П. Горностай, Н. Корабльова, О. Кронік, Т. Шибутані та інші. Рольова структура особистості вчителя мало досліджена, описана в працях І. Г. Колмакової, З. М. Мірошник.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновки про те, що, по-перше, сьогодні немає єдиного систематичного й цілісного опису як професії, так і особистості викладача вищої школи; по-друге, запропоновані системи професійних вимог будуються на засадах системного або діяльнісного підходів, тому відображають структуру професійної діяльності, детерміновану соціальним замовленням, чинним законодавством, і поза увагою залишається те, що генералізація цих вимог завжди відбувається під впливом певного соціального середовища, яке зумовлює їх комбінації, успішність реалізації. На нашу думку, основним недоліком такого підходу до побудови професіограм є те, що вона являє собою ідеальну й негнучку модель, яка не завжди адекватно й повністю може бути реалізована відповідною професійною групою, що суперечить її основному призначенню – бути базовим орієнтиром у підготовці спеціалістів і їх особистісному, професійному функціонуванні та зростанні. Для формування професіограми урахування механізмів соціалізації професійної діяльності має принципове значення, адже зміст професіограми може зазнавати коректив, якщо нормативно визначені професійні функції, ролі (знання, якості тощо) тривалий час з певних причин не були актуалізовані під впливом соціуму або не мали успішної реалізації. Відповідно, професіограму, на нашу думку, слід складати, використовуючи принципи холістичного і діяльнісного підходів у комплексі. Цим вимогам відповідає професіограма сформована на засадах рольового підходу. Отже, *актуальною* залишається проблема створення професіограми викладача вищої педагогічної школи, яка б адекватно відповідала сучасним умовам особистісного зростання, професійного функціонування фахівця.

Мета статті – узагальнити, систематизувати та чітко структурувати особливості професійної діяльності особистості викладача вищої педагогічної школи, вимог до його професійних компетенцій і компетентності з позицій рольового підходу.

Виклад основного матеріалу. Професіограма – це опис особливостей певної професії, який розкриває зміст праці, а також вимоги, що висувуються перед людиною. Професіограма складається на основі аналізу змісту професійної діяльності і містить такі розділи: 1) загальні відомості про професію; 2) характеристика процесу праці (сфера діяльності та вид праці, основні ви-

робничі операції і професійні обов'язки тощо); 3) санітарно-гігієнічні умови праці (характеристика робочого місця, можливості профзахворювань); 4) психофізіологічні вимоги до працівника; 5) професійні знання й навички; 6) вимоги до підготовки та підвищення кваліфікації кадрів [8, с. 36]. Професіограма покликана адекватно й повно відображати сутність і специфіку професійної діяльності. Науково-педагогічна діяльність – це складний за структурою й поліфункціональний вид професійної діяльності, тому з метою об'єктивного відтворення її специфіки ми пропонуємо четвертий і п'ятий пункти розглянути в контексті рольової структури особистості викладача вищої педагогічної школи.

Роль, за визначенням П. Горностая, це механізм включення особистості в соціальний контекст, це особлива форма соціальної поведінки, що пов'язана з певними соціальними нормативними функціями особистості; вона є потужним джерелом особистісної самореалізації [2, с. 44]. Роль завжди пов'язана з системою практичних задач, тому її можна розглядати як спосіб досягнення певних соціальних, психологічних, у тому числі й професійних, функцій. Відповідно, якщо діяльність педагога є поліфункціональною, то й рольова структура його особистості являє собою складну систему різних моделей поведінки (рольовий репертуар). Залежно від мети діяльності, її змісту чи поведінки роль набуває певних стильових або функціональних особливостей. Як справедливо зазначає П. Горностай, це найбільш яскраво виявляється в професійній діяльності. Крім того, в процесі рольової поведінки із рольового репертуару обираються одна-дві домінуючі ролі, що найбільш повно відповідають ситуації і дозволяють фахівцю ефективно розв'язувати практичні задачі професійної діяльності.

Професія педагога сформувалася в найдавніші часи й пройшла тривалий час еволюції, зазнаючи суттєвих змін. Поступово в процесі становлення й розвитку університетської освіти викристалізовувалися уявлення про те, які якості повинна мати людина, що обирає викладацьку діяльність, які функції повинен виконувати викладач вищої школи, систематизувалися в статутах освітніх закладів його права й обов'язки. Для сучасної вищої освіти характерні процеси гуманізації, інтеграції, глобалізації, інформатизації. Відповідно, викладач організовує навчально-виховний процес на засадах особистісно-орієнтованого навчання, суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач – студент», повинен бути обізнаний з найкращими зразками світового педагогічного досвіду, з передовими педагогічними технологіями,

уміти використовувати їх у своїй професійній діяльності, користуватися інформаційними технологіями. Перспективним для вищої освіти сьогодні є створення єдиного європейського освітнього простору, що має сприяти підвищенню якості освіти, професіоналізму педагогів, надання пріоритетності науковій діяльності студентів і викладачів.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і посідає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні психологічної культури особистості, національної свідомості та духовної культури українського суспільства. Це професія, що належить до типу «людина – людина», тому є однією з найбільш особистісно детермінованих, творчих і складних за своєю змістовою характеристикою (рольовою структурою) професій. Викладач вищої школи покликаний підготувати до майбутньої професійної діяльності спеціаліста з відповідною системою професійних знань, умінь, якостей, а також молодих науковців, що в подальшому виконуватимуть повноцінно функції науково-педагогічних працівників. Науково-педагогічна діяльність викладача повинна розглядатися як цілісна система, структурні компоненти якої визначені й регламентовані нормативними актами, затвердженими Міністерством освіти і науки України. Відповідно до цих документів, викладач повинен виконувати такі види робіт: 1) навчальну; 2) методичну; 3) наукову; 4) організаційну [7].

Психофізіологічні вимоги до викладача вищої школи зумовлені специфікою психологічної структури діяльності викладача вищої школи. Психологічна структура діяльності, за визначенням С. Вітвицької, це взаємозв'язок, система і послідовність дій педагога, спрямованих на досягнення поставлених цілей через розв'язання педагогічних задач [1, с. 67]. Н. Кузьміна виокремлює гностичний, організаторський і комунікативний компоненти в структурі психологічної діяльності.

Гностичний компонент включає вивчення змісту і способів впливу на студентів, вікових та індивідуальних їх особливостей, специфіку навчально-виховного процесу і результатів власної діяльності, її переваг і недоліків [5, с. 61].

Ми припустили, що реалізація цього компоненту забезпечується такими особистісними характеристиками викладача вищої школи: яскраво вираженими пізнавальними мотивами, що забезпечують активність особистості педагога в навчально-виховному процесі; та розвиненими інтелектуальними здібностями.

Для успішного виконання пізнавальної психолого-педагогічної діяльності викладач вищої школи повинен мати такі професійно важливі якості: 1) глибокі знання й широку ерудицію в науково-предметній галузі; ґрунтовні знання з педагогіки і психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності; знати глобальні процеси розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту й права; знання іноземних мов; знання й глибоке розуміння репертуару ролей особистості викладача вищої педагогічної школи; 2) аналітичні (діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові – умови, причини, мотиви, засоби, форми тощо; знаходити способи оптимального вирішення педагогічних проблем тощо); 3) прогностичні (прогнозування педагогічного процесу, розвитку особистості та її соціальних відношень); 4) проєктивні (конкретизація педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтування способів й етапів їх реалізації: підбір змісту педагогічного процесу; визначення основних видів діяльності тощо); 5) рефлексивні (уміння педагога аналізувати свою професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань, адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням; відповідність форм, методів, засобів навчання індивідуальним і віковим особливостям студентів тощо); 6) творчі (уміння приймати педагогічно доцільне рішення в нестандартних ситуаціях).

Актуалізація гностичного компоненту найбільш повно відбувається в процесі ролівої поведінки викладача, де доміняючою виступає роль психолога-фасилітатора, що передбачає виконання таких професійних функцій: спираючись на глибокі знання про вікові, типологічні й індивідуальні особливості особистості студента, створює сприятливі умови для організації навчально-виховного процесу, забезпечує позитивну мотивацію, налаштовує на пізнавальний процес.

Організаторський компонент передбачає організацію інформації, різних видів діяльності відповідно поставленим цілям в процесі безпосередньої взаємодії зі студентами [5, с. 62].

Успішна реалізація цього компонента психологічної структури діяльності забезпечується такими особистісно важливими якостями викладача, як: 1) помірно виражений мотив влади, що виражається прагненні керувати соціальним оточенням (студентським колективом), впливати на їх поведінку різноманітними способами (переконувати, спонукати, стримувати, забороняти, навіювати тощо), домагатися співробітництва, доводити свою

правоту та відстоювати свої позиції, організовувати, керувати, бажання мати послідовників; 2) організаторські та психолого-педагогічні здібності.

Для успішної реалізації організаторського компонента важливими є яскраво виражені такі професійно важливі якості особистості викладача: 1) переважання словесно-логічного, довільного запам'ятовування; значний обсяг пам'яті, швидкість і точність відтворення навчального матеріалу; здатність до тривалого запам'ятовування необхідної інформації; 2) розвинена творча уява; 3) переваження довільної уваги, що характеризується стійкістю, значним обсягом і високою концентрацією; уміння розподіляти увагу; 4) сформовані психологічні якості: розвинена сила волі, витримка й самовладання, цілеспрямованість, ініціативність і самостійність, рішучість, послідовність, високий рівень самоконтролю; емоційно-вольова стабільність, стійкість до стресу; уміння регулювати свої емоційні стани; високий рівень психологічної культури (психологічна спрямованість мислення; інтерес до сторонньої людини; високий рівень терпимості до індивідуальної неповторності інших людей; психологічна проникливість); 5) сформовані педагогічні якості: а) мобілізаційні (розвиток інтересу, формування мотивації до навчального процесу, стимулювання до саморозвитку і творчості; забезпечення умов для ефективної самореалізації особистості); б) розвивальні (організація процесу взаємодії з метою створення умов для всебічного розвитку особистості); в) орієнтаційні (спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду; стимулювання стійкого інтересу до майбутньої професійної діяльності згідно з індивідуально-психологічними особливостями особистості – організація діяльності з метою прояву і закріплення соціально значущих якостей особистості); г) педагогічна спрямованість – любов до студентів і потреба працювати з ними; д) установки на науково-педагогічну діяльність; 6) швидкість реакції на поведінку аудиторії й окремих студентів; 7) педагогічний такт, педагогічна рефлексія, педагогічна інтуїція.

Організаторський компонент найбільш повно реалізується за рольової поведінки викладача, де домінантною є роль дидактика-тьютора, що передбачає виконання таких професійних функцій: навчати студентів глибоким, міцним знанням, формувати вміння й навички з основних наук, розвивати пізнавальні інтереси й індивідуальні здібності студентів, планувати навчальний процес і встановлювати міжпредметні зв'язки; зосереджувати всі фізичні та розумові сили студентів на вирішенні навчальних

завдань, допомогати студентам найбільш оптимально організувати процес навчання.

Складовими комунікативного компонента, за визначенням Н. Кузьміної, є: встановлення педагогічно доцільних стосунків з тими, на кого спрямований вплив, встановлення правильних взаємин з тими, хто виступає в ролі керівника даної системи і партнерів по діяльності, співвіднесення своєї діяльності з державним завданням, що ставиться до керівника як громадянина своєї держави [5, с. 64]. Зауважимо, що комунікативний компонент представлений, на нашу думку, неповністю, адже відсутні його важливі змістові складові. Відповідно, комунікативний компонент доцільно доповнити такими складовими, як: володіння мистецтвом виголошення промов, лінгвістичними, екстралінгвістичними й паралінгвістичними засобами спілкування; психосемантикою.

Успішне функціонування комунікативного компонента забезпечують такі особистісно важливі якості викладача: 1) яскраво виражений мотив афілітації (мотив прагнення до спілкування): прагнення налагодити добрі, емоційно позитивні стосунки зі студентами та колегами, прагнення співпрацювати з ними; комунікабельність; 2) стійкі просоціальні мотиви: прагнення надавати в разі необхідності альтруїстичну допомогу студентам і колегам, турбуватися про них; 3) розвинені на високому рівні комунікативні здібності, соціальний інтелект (організація правильного спілкування, прогнозування результатів взаємодії з оточуючим середовищем).

Реалізація комунікативного компонента відбувається за рахунок таких розвинених професійно важливих якостей особистості викладача: 1) перцептивних (виявляються в загальному вмінні розуміти партнерів по взаємодії – всебічно сприймати партнерів по спілкуванню, адекватно інтерпретувати поведінку, протистояти стереотипам сприйняття тощо); 2) розвиненої соціальної перцепції (уміння «читати по обличчю»); 3) комунікативних (спрямовані на організацію педагогічного спілкування – встановлення психологічного контакту; вміння корегувати процес спілкування й керувати ним, налагоджувати зворотній зв'язок; володіння комунікативною культурою й технікою мовлення; оволодіння демократичним стилем спілкування; уміння організовувати спілкування на особистісному рівні; уміння організовувати емпатичне спілкування); 4) оперативного формулювання думок; 5) самопрезентації (уміння виявляти впевненість, свої кращі якості в необхідний час); 6) громадянських якостях

(громадська активність, високий рівень національної ідентифікації і свідомості, розвинені патріотичні почуття).

Комунікативний компонент реалізується в процесі рольової поведінки викладача, де домінантними є ролі педагога-дипломата, оратора-комунікатора, що зумовлює виконання таких професійних функцій: формування наукового і морального світогляду студентів, їх соціальних знань і професійної орієнтації з урахуванням вимог суспільства, здібностей, нахилів і можливостей майбутніх фахівців, багатогранної і гармонійної особистості майбутнього професіонала; вміло і тонко діяти в стосунках з іншими; володіння мистецтвом виголошення промов, організація спілкування в системі «викладач – студент», «викладач – викладач».

На нашу думку, варто до перерахованих компонентів у професіограмі викладача вищої педагогічної школи додати дослідницький компонент, оскільки організація й проведення наукових досліджень – специфічний вид діяльності педагога вищої школи.

Для реалізації дослідницького компонента необхідні такі особистісно важливі якості викладача, як: 1) яскраво виражений стійкий мотив досягнення, що спонукає людину до постійного самовдосконалення, до самореалізації, сприяє формуванню реалістичної (адекватної) самооцінки; 2) розвинені дослідницькі здібності.

Професійно важливі якості особистості педагога, що сприяють реалізації дослідницького компоненту є: 1) здатність до творчого пошуку, творчого навчання студентів шляхом опрацювання й впровадження в практику більш досконалих прийомів і методів, засобів і форм навчання та виховання, виокремлення проблеми, формулювання гіпотези, доцільне використання методик психолого-педагогічного дослідження; 2) науковий аналіз й узагальнення власного педагогічного досвіду, формулювання висновків і вимоги до викладання власних методик навчання, оформлення результатів дослідження; 3) дослідницька діяльність з метою подальшого удосконалення навчально-виховного процесу, аналіз здобутків колег на основі досягнень психолого-педагогічної науки.

Дослідницький компонент найбільш повно актуалізується в процесі рольової поведінки викладача, де домінантною є роль науковця-дослідника, що виконує відповідні професійні функції, зокрема організовує і проводить наукові дослідження, спрямовані на розв'язання актуальних питань сучасної науки, викорис-

товуючи винятково наукові методи психолого-педагогічних досліджень.

Професіограма викладача вищої педагогічної школи характеризується внутрішніми і зовнішніми зв'язками, що реалізуються через професійні ролі, складається з кількох підсистем, що являють собою цілісне утворення, елементами якого є: рольова компетентність (включає здібності оперативно володіти своїми психологічними ролями, виступати суб'єктом цих ролей, втілює рольову поведінку в процес власної життєдіяльності та життєтворчості, які мають вплив на гармонійну рольову самореалізацію особистості), рольова глибина (опора особистості у рольовій поведінці не тільки на рольові очікування інших, а й на такі особистісні утворення, як рольова ідентичність, рольова Я-концепція, рольові переживання) та рольова гнучкість (вміння легко переходити від однієї ролі до іншої). Без цих елементів професіограма втрачає цілісність і функціональну гнучкість, адже саме вони забезпечують єдність компонентів професіограми та їх зв'язок із зовнішнім середовищем (соціум, педагогічний і студентський колективи). Як справедливо зауважує П. Горностаї, роль – це перехідний місток між людиною та групою, що виявляється в соціально-індивідуальному дуалізмі. На думку науковця, роль – це, з одного боку, функція особистості, а з другого – елемент соціальної структури, відображенням якої є рольова структура суспільства [2, с. 38]. Рольову поведінку можна розглядати не лише як соціальну функцію, відображену в очікуваннях суспільства або рольових експектаціях, але і як особистісний феномен, пов'язаний з рольовою ідентичністю, рольовою Я-концепцією та іншими особистісними якостями. Відповідно, поділ професіограми на компоненти і професійні ролі є умовним, оскільки в реальному житті вони актуалізуються в рольовій поведінці не окремо, а в комплексі з домінуванням залежно від ситуації і практичних завдань професійної діяльності. Крім того, на формування рольового репертуару впливають не лише зовнішні чинники, а й індивідуальні характеристики особистості. Тому ми можемо припустити, що перераховані професійні ролі, які актуалізують компоненти структури психологічної діяльності викладача, є основними, але не вичерпують рольовий репертуар особистості педагога вищої школи, адже на перетині цих компонентів, особистісних характеристик і соціальних чинників, очевидно, виникають інші професійні ролі.

Висновок. Рольовий підхід у побудові професіограми викладача вищої педагогічної школи дозволяє створити адекватну й

гнучку систему вимог до його професійної діяльності, що сприятиме підвищенню професіоналізму педагогів, їх ефективній підготовці, підвищенню кваліфікації. У наступних дослідженнях плануємо доповнити й уточнити професіограму, з'ясувавши, які ролі виникають на перетині компонентів психологічної структури діяльності викладача, описати їх змістове наповнення, дати характеристику особистісно і професійно важливим якостям викладача в контексті тієї чи іншої ролі, професійним функціям, які він виконує в межах певної ролі, розкрити механізми опанування професійними ролями, утворення рольової структури особистості викладача вищої педагогічної школи.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання / Світлана Сергіївна Вітвицька. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
2. Гроностай П. П. Личность и роль: Ролевой подход в социальной психологии личности: [монографія] / Павел Петрович Горностай. – К.: Интерпресс ЛТД, 2007. – 312 с.
3. Гура О. І. Вступ до спеціальності «Педагогіка вищої школи»: [навч. пос.] / Олександр Іванович Гура. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 188 с.
4. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня д. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. І. Гура. – К., 2008. – 36 с.
5. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Нина Васильевна Кузьмина. – М.: Высш. шк., 1990. – 240 с.
6. Мірошник З. М. Рольова структура особистості вчителя початкових класів: [монографія] / Зоя Михайлівна Мірошник. – Харків: ХНПУ, 2011. – 306 с.
7. Положення про державний вищий навчальний заклад // Інформаційний збірник Міністерства освіти. – 1997. – №1. – С. 3-14.
8. Федоренко В. Г. Основи менеджменту / Валентин Григорович Федоренко. – К.: ТОВ «Алерта», 2007. – 420 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Vitvyc'ka S. S. Osnovy pedagogiky vyshhoi' shkoly: pidruchnyk za modul'no-rejtyngovoju systemoju navchannja / Svitlana Sergii'vna Vitvyc'ka. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2011. – 384 s.

2. Gronostaj P. P. Lichnost' i rol': Rolevoj podhod v social'noj psihologii lichnosti: [monografija] / Pavel Petrovich Gornostaj. – K.: Interpress LTD, 2007. – 312 s.
3. Gura O. I. Vstup do special'nosti «Pedagogika vyshhoi' shkoly»: [navch. pos.] / Oleksandr Ivanovych Gura. – K.: Centr navchal'noi' literatury, 2005. – 188 s.
4. Gura O. I. Teoretyko-metodologichni osnovy formuvannja psihologo-pedagogichnoi' kompetentnosti vykladacha vyshhogo navchal'nogo zakladu v umovah magistratury: avtoref. dys... na zdobuttja nauk. stupenja d. ped. nauk: 13.00.04 «Teoriya ta metodyka profesijnoi' osvity» / O. I. Gura. – K., 2008. – 36 s.
5. Kuz'mina N. V. Professionalizm lichnosti prepodavatelja i mastera proizvodstvennogo obuchenija / Nina Vasil'evna Kuz'mina. – M.: Vyssh. shk., 1990. – 240 s.
6. Miroshnyk Z. M. Rol'ova struktura osobystosti vchytelja pochatkovyh klasiv: [monografija] / Zoja Myhajlivna Miroshnyk. – Harkiv: HNPU, 2011. – 306 s.
7. Polozhennja pro derzhavnyj vyshhyj navchal'nyj zaklad // Informacijnyj zbirnyk Ministerstva osvity. – 1997. – №1. – S. 3-14.
8. Fedorenko V. G. Osnovy menedzhmentu / Valentyn Grygorovych Fedorenko. – K.: TOV «Alerta», 2007. – 420 s.

Z.M. Miroshnyk, I.O. Talash. Formation of a job description of the lecturer of a higher pedagogical school: thematic approach. Job description contains a structured description of the profession peculiarities of the lecturer of a higher school, information about the prospects of the profession, professional features, knowledge and skills, based on the principles of thematic approach. Job description reflects specifics of scientific and educational activity, that's why physiological requirements for the lecturer's personality and description of vocational skills are systematized according to the psychological structure of his activity, which main components are gnostic, organizational, communicational and research ones. They become actual in the lecturer's role behaviour with the dominance of a certain role according to the situation and professional tasks. Systematically important components of the job description that ensure its integrity and flexibility are role competence, role flexibility and role depth. These components provide internal and external communications of the job description elements. The division of a job description into components is arbitrary, actually, they function in the lecturer's role behavior in combination with the dominance of a component and content of the role, so we have assumed that at the intersection of the main professional roles other may emerge, forming an integrated system of role personality structure of the lecturer of a higher pedagogical school.

Key words: job description, professional knowledge, professional skills, professional features, professional functions, psychological structure of the activity, role competence, role flexibility, role depth.

Отримано: 17.12.2013 р.

УДК 159.922.33

С.А. Михальська

Психологічні особливості людей похилого віку

С.А.Михальська. Психологічні особливості людей похилого віку. У статті розкрито психологічні особливості людей похилого віку. Період старіння включає різні типи змін позитивних і негативних, спрямованих на досягнення нового рівня особистості, тривалого становлення людини. Динаміку особистісних змін складають, передусім, природні фізіологічні процеси старіння організму, що неминуче викликає зміни емоційно-вольової сфери особистості. Доведено, що для більшості людей похилого віку характерні тривожність, невротична депресія, фрустрація, астенія, істеричний тип реагування та вегетативні порушення. Похилий вік супроводжується наростанням занепокоєння, появою або посилення таких рис, як недовірливість, дратівливість, неадекватність самооцінки у бік завищення, змінюється темперамент. Людина похилого віку більше звертає увагу на себе, знижується ініціативність, зростає пасивність.

Ключові слова: похилий вік, особистість, старіння, «Я-концепція», самооцінка, тривожність, депресія, психічні стани, емоційна сфера, невротичні стани.

С.А.Михальская. Психологические особенности людей преклонного возраста. В статье раскрыты психологические особенности людей преклонных лет. Период старения включает разные типы изменений позитивных и негативных, направленных на достижение нового уровня личности, длительного становления человека. Динамика личностных изменений состоит, прежде всего, их естественных физиологических процессов старения организма, что с неизбежностью вызывает изменения эмоционально-волевой сферы личности. Доказывается, что для большинства людей преклонных лет характерным является тревожность, невротическая депрессия, фрустрация, астения, истерический тип реагирования и вегетативные нарушения. Преклонный возраст